

GEREKÇELİ KARAR HAKKI*

Dr. M. Nedim BEKRİ**

---

* Bu makale hakem incelemesinden geçmiştir ve TÜBİTAK-ULAKBİM Veri Tabanında indekslenmektedir.

** Düzce Cumhuriyet Savcısı.

ÖZ

İnsanın bilme isteğine dayanan ve bu nedenle bir kavram olarak kökü çok eskilere uzanan gerekçe, zamanla bir temel hak haline almıştır. Gerekçeli karar hakkı, günümüzde adil yargılanma hakkının bir unsuru olarak kabul edilmektedir. Nitekim söz konusu hak, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 6. maddesine dayalı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihatlarının yanı sıra mevzuat ve uygulamalarla hukukumuzda da korunmaktadır. Bu noktada, yapılan Anayasa değişikliğiyle Anayasa Mahkemesi'ne (AYM) bireysel başvuru yolunun açılması önemli bir aşamadır. Çalışmamızda gerekçeli karar hakkı, öncelikle gerekçenin düşünsel temelleriyle ele alınmakta ve konuya ilişkin AİHM içtihatları incelenmektedir. Ardından, gerekçe zorunluluğuna ilişkin Anayasa ve kanun düzenlemeleri ile AYM ve temyiz mahkemeleri kararları çerçevesinde hukukumuzdaki duruma yer verilerek bir değerlendirmeye gidilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Gerekçe, hükmün unsurları, gerekçeli karar, gerekçeli karar hakkı, adil yargılanma hakkı.*

RIGHT TO A REASONED JUDGEMENT

ABSTRACT

Reason which is based on the desire of human to know and therefore, as a concept, goes back to the very old times has become a fundamental right in due course. The right to a reasoned judgement is currently considered as an element of the right to a fair trial. As a matter of fact, this right is protected in our judicial system with the legislation and practices in addition to the protection ensured by the European Court of Human Rights (ECHR) case law, which is based on Article 6 of the European Convention of Human Rights. At this point, it is a critical phase to introduce the individual application to the Constitutional Court pursuant to a Constitutional amendment. In our study, the right to a reasoned judgement is primarily addressed with the ideational foundations of the reason and the relevant ECHR case-law is also examined. Subsequently, the practices regarding the essentiality of reason under our law are handled within the framework of the Constitution and codes as well as the Constitutional Court's and the appeal courts' judgments and an assessment is carried out accordingly.

Keywords: *Reason, elements of judgement, reasoned judgement, right to a reasoned judgement, right to a fair trial.*

GİRİŞ

Bir yargı kararının dayanaklarını gösteren gerekçe, insanın bilme isteğinden kaynaklanmakta ve bu itibarla bir kavram olarak kökleri günümüzden çok öncesine kadar gitmektedir.^[1] Gerekçenin, karar vereni daha dikkatli olmak zorunda bırakması, yargı kararlarının denetlenebilmesi ile kararların taraflar ve kamuoyu tarafından benimsenmesini sağlaması ve hukuk biliminin geliştirmesi gibi kendisini vazgeçilmez kılan yararları bulunmaktadır.^[2]

Günümüzde gerekçe, temel bir hak olarak kabul edilmekte ve “*gerekçeli karar hakkı*” olarak adil yargılanma hakkının temel bir unsurunu oluşturmaktadır. Söz konusu hak, AİHM içtihatlarında AİHS’in 6. maddesi kapsamında korunduğu gibi Türk Anayasası ve kanun metinleri ile yüksek mahkemelerin kararlarında da yer bulmaktadır. Temyiz mahkemeleri olarak görev yapan Yargıtay ve Danıştay da, bazı eksikliklerle birlikte, genel olarak gerekçeli karar hakkına önem vermekte ve bu hakka uygunluğu sağlamaya çalışmaktadırlar. Öte yandan, AYM’ye bireysel başvuru yolunun açılması ile yargı kararlarının gerekçelendirilmesi zorunluluğuna, iç hukukumuzda önemli bir yeni korunak daha sağlanmıştır. Nitekim, AYM de, konuya ilişkin olarak AİHM içtihatları ile uyumlu içtihatlar oluşturmaya başlamıştır.

Bu çalışmada, gerekçeli karar hakkı öncelikle düşünsel temelleriyle ele alınacaktır. Konuya ilişkin AİHM içtihatlarının incelenmesinden sonra Türk hukukundaki duruma yer verilecektir. Bu kapsamda, Anayasa ile özellikle usul kanunlarının gerekçelendirmeye ilişkin temel hükümlerinin yanı sıra Anayasa Mahkemesi’nin, gerekçeli karar hakkı çerçevesinde yapılan bireysel başvurular sonucu verdiği kararlar incelenecektir. Aynı şekilde, bazı ilgili Yargıtay ve Danıştay kararları da çalışmada yer alacaktır. Son olarak, bir değerlendirmeye gidilecektir.

[1] Aşçıoğlu, Çetin, “*Yargıda Gerekçe Sorunu*”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Ankara 2003, S. 48, s. 109; Başbüyük, İsa, “*Yargı Kararlarında Gerekçe Zorunluluğu*”, Güncel Hukuk Dergisi, Ankara 2009, S. 68, s. 52.

[2] Kunter, Nurullah/Yenisey, Feridun/Nuhoglu, Ayşe, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku 1. Kitap, Beta Yay., 17. baskı, İstanbul 2009, s. 54; Centel, Nur/Zafer, Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yay., 4. baskı, İstanbul 2006, s. 646; Kuru, Baki/Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder, Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, Yetkin Yay., 21. baskı, Ankara 2010, s. 479.

1. GEREKÇE KAVRAMI VE DÜŞÜNSEL TEMELLER

En yalın haliyle, bir yargı kararının, o karara nasıl ulaşıldığını gösteren unsuru olarak tanımlayabileceğimiz gerekçe, günümüz hukuk anlayışında büyük önem taşımaktadır. Gerçekten de, insan haklarını esas alan ceza muhakemesi hukukunda gerekçe, kararın meşruiyetini oluşturmakta ve adil yargılanma hakkının vazgeçilmez bir unsuru olarak kabul edilmektedir.

Yargı kararlarının mantıki dayanağını oluşturan^[3] ve yargıcın “*beyinsel güç ürünü*” olan^[4] gerekçe, özgürlükçü fikir akımıyla gelişen bir kazanım olarak kabul edilse de, kökleri, insanoğlunun bilme isteğine dayandığı cihetle günümüzden çok öncesine kadar uzanmaktadır. Bir yandan her varlığın ve olayın nedenini sorgulayan insan, diğer yandan bilgi verme yükümlülüğüne ilişkin ahlaki sorumluluk gerekçenin kaynağını oluşturmaktadır.^[5]

Özünde, insanın bilme isteğine dayandığını söylediğimiz gerekçe, karar vereni daha dikkatli olmak zorunda bırakarak hata yapmayı engellediği gibi yargı kararlarının denetlenebilmesini sağlayarak keyfiliği de önlemektedir. Ayrıca, kararların taraflar ve kamuoyu tarafından benimsenmesine de hizmet etmektedir. Yine, gerekçenin ışık tutmasıyla hukuk bilimi de gelişmektedir.^[6] Gerekçeleri ile bilimsel tartışmalara konu olan kararlar, eleştirilerle ve kendilerinden faydalanılmasıyla hukukun sağlıklı bir şekilde gelişmesini sağlamaktadırlar.^[7]

Gerekçenin, belirtilen yararları karşısında önemsiz kalsa da, bazı sakıncalarının varlığı da kabul edilmektedir. Buna göre, karar makamları, gerekçe oluşturma zor olduğu durumlarda karar vermekten kaçınabilmektedirler. Aynı şekilde, gerekçenin oluşturulması zaman aldığından yargılamalar da uzamaktadır. Öte yandan, özellikle az oy farkı ile olmak üzere yargının çoğunluk kararları söz konusu olduğunda gerekçe gösterme, taraflar ve kamuoyu nezdinde kararların

[3] Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 52.

[4] Faruk Erem, “*Gerekçesiz Mahkeme Kararları*”, <http://www.farukeremvakfi.org.tr/8/s1.html>, E.T.: 03/05/2014.

[5] Aşçıoğlu, Çetin, s. 109; Başbüyük, İsa, s. 52.

[6] Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 54; Centel/ Zafer, s. 646; Kuru/ Arslan/Ejder, s. 479. Gerekçenin, bir davadaki tarafı, kendisinin haklı olmadığına ikna etme kabiliyetine ilişkin olarak bkz. Turgut Candan, “*Yargı Kararında Gerekçenin Önemi*”, HUKAB Dergisi, Ankara 2013, S. 4, s. 8.

[7] Alp, Mustafa, “*Anayasa Hukuku Açısından Mahkeme Kararlarında Sözde (Görünürde) Gerekçe*”, Prof. Dr. Mahmut Tefik Birsal’e Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir 2001, s. 428. Diğer yandan, yargılamanın da bilimsel bir etkinlik olduğundan hareket edilerek, hakimlerin, yargılamalara ilişkin her konunun ayrı bir özellik ve hak barındırdığının kabulü ile hukuksal nedenler ve uyumsuzluklara dair benzerlikler göz ardı edilmek suretiyle değerlendirme ve gerekçelendirme yapımları gerektiği ifade edilmektedir. Bkz. Şeker, Hilmi, “*Strazburg Yargı Kararlarında Doğru, Haklı, Yasal ve Makul Gerekçe Biçimleri*”, Ankara Barosu Dergisi, Ankara 2007, Yıl 65, S. 2, s. 193.

saygınlığına zarar verebilmektedir.^[8] Ancak bütün bu durumlar, yargı kararlarının gerekçeye dayanmasının vazgeçilmezliğini ortadan kaldırmamaktadır.

2. GEREKÇELİ KARAR HAKKI

Günümüz hukuk anlayışında büyük önem taşıdığını söylediğimiz gerekçe, zamanla bir temel hak olarak kabul edilmeye başlanılmış ve “gerekçeli karar hakkı” olarak adil yargılanma hakkının temel bir unsuru haline gelmiştir. AİHM içtihatlarında korunduğunu gördüğümüz gerekçeli karar hakkı Türk Anayasası ve kanun metinleri ile yüksek mahkemelerin kararlarında da yerini almıştır.

2.1. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Gerekçeli Karar Hakkı

AİHS’in adil yargılanma hakkını düzenleyen 6. maddesinde^[9] gerekçeli karar hakkı açıkça yer almamaktadır. Buna karşılık AİHM, demokratik toplumda tuttuğu çok önemli yer nedeniyle dar yorumlanmasının amacına uygun olmayacağını ifade ettiği^[10] AİHS’in 6/1 hükmüne ilişkin olarak, mahkemelerin kararlarında gerekçe vermekle yükümlü oldukları yorumunda bulunmaktadır.^[11] Bu itibarla, gerekçeli karar hakkı içtihadi bir haktır. Hakkaniyete uygun

[8] Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 54; Centel/Zafer, s. 646.

[9] Madde, “1. Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir. Karar aleni olarak verilir. Ancak, demokratik bir toplum içinde ahlak, kamu düzeni veya ulusal güvenlik yararına, küçüklerin çıkarları veya bir davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veyahut, aleniyetin adil yargılamaya zarar verebileceği kimi özel durumlarda ve mahkemece bunun kaçınılmaz olarak değerlendirildiği ölçüde, duruşma salonu tüm dava süresince veya kısmen basına ve dinleyicilere kapatılabilir.
2. Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır. 3. Bir suç ile itham edilen herkes aşağıdaki asgari haklara sahiptir: a) Kendisine karşı yöneltilen suçlamanın niteliği ve sebebinden en kısa sürede, anladığı bir dilde ve ayrıntılı olarak haberdar edilmek; b) Savunmasını hazırlamak için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olmak; c) Kendisini bizzat savunmak veya seçeceği bir müdafinin yardımından yararlanmak; eğer avukat tutmak için gerekli maddi olanaklardan yoksun ise ve adaletin yerine gelmesi için gerekli görüldüğünde, resen atanacak bir avukatın yardımından ücretsiz olarak yararlanabilmek; d) İddia tanıklarının sorguya çekmek veya çektirmek, savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı koşullar altında davet edilmelerinin ve dinlenmelerinin sağlanmasını istemek; e) Mahkemede kullanılan dili anlamadığı veya konuşamadığı takdirde bir tercümanın yardımından ücretsiz olarak yararlanmak.” şeklindedir.

[10] Delcourt/Belçika, 17 Ocak 1970, par. 25. Karar için bkz. <http://hudoc.echr.coe.int>

[11] Reid, Karen, A Practitioner’s Guide to the European Convention on Human Rights, Sweet&Makswell Yay., 4. baskı, Londra 2012, s. 234.

yargılama ilkesi kapsamında tanınan bu hak, ceza davalarının yanı sıra medeni bir hakka ilişkin olan davalarda da kabul edilmektedir.^[12]

AİHM bir temyiz mercii olmadığı gibi AİHS'in 6. maddesi de davanın sonucunu garanti etmeyip usuli bir koruma sağlamaktadır. Bu itibarla, gerekçeli karar hakkına ilişkin inceleme yapan AİHM'in, ancak açık bir keyfilik, tutarsızlık veya hukuki belirliliğe zarar verecek şekilde makul yorum sınırlarının aşılması hallerinde ihlal tespitinde bulunması mümkün olabilmektedir.^[13] AİHM, birbirlerine benzer olaylara ilişkin toplu işten çıkarma davalarında, aynı kanun hükümlerinin ulusal mahkemelerce farklı yorumları sonucu hukuki belirsizliğin ortaya çıkması ve bu sorunun ileri sürülebileceği bir kanun yolunun bulunmaması nedeniyle adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine hükmetmiştir.^[14]

AİHM, gerekçeli karar hakkı kapsamında genel olarak, mahkemelerin, verdikleri kararlarında, kararın dayandığı hususlara ilişkin olarak davanın tüm taraflarının bilgilendirilmesini sağlamak için gerekçe vermelerini zorunlu kılmaktadır. Böylece, demokratik bir toplumda kamunun, yargı kararlarının sebeplerini bilmelerinin yanı sıra ilgililerin de kanun yoluna başvurma hakkını etkili olarak kullanabilmelerine imkan sağlanacaktır. Bununla beraber AİHM, ulusal mahkemelere kararların içerik ve yapısına ilişkin olarak geniş bir takdir hakkı tanımaktadır. Öte yandan, dayanılan hususların yeterli açıklıkta gösterilmesi şartıyla, bir gerekçede davada ileri sürülmüş tüm hususlara cevap verilmesi zorunlu değildir. Ancak, sonuca etkili bir argüman söz konusuysa gerekçede

[12] İnceoğlu, Sibel, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı, Beta Yay., 2. baskı, İstanbul 2005, s. 322; Harris, David/ O'Boyle, Michael/Bates, Ed/ Buckley, Carla, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku, Avrupa Konseyi Yay., Türkçe 1. baskı, Ankara 2013, s. 271.

[13] Reid, s.234. AİHM'in belirtilen husustaki değerlendirmeleri için bkz. Blücher/Çek Cumhuriyeti, 11 Ocak 2005; Tatishvili/Rusya, 22 Şubat 2007; Antica ve SC "R" SA/Romanya, 2 Mart 2010. Ulusal mevzuatı yorumlama görevinin öncelikle ulusal mahkemelere ait olduğunu ve kendi görevinin bu uygulamaların AİHS'e uygun düşüp düşmediğini belirlemekle sınırlı olduğunu belirten (Cantoni/Fransa (Büyük Daire kararı), 15 Kasım 1996, par. 33; Brualla Gomez de la Torre/İspanya, 19 Aralık 1997, par. 31; Saez Maeso/İspanya, 9 Kasım 2004, par. 22) AİHM, ihtilaf konusu olan olaylara ilişkin koşulların farklılığı nedeniyle haklılığı gösterildiği takdirde iki ihtilafı ilgili farklı uygulamaların içtihat tutarsızlığı olarak kabul edilemeyeceğini ifade etmektedir. (Erol Uçar/Türkiye (Kabul edilemezlik kararı), 29 Eylül 2009) AİHM ayrıca, bir yargı sistemini oluşturan mahkemelerin doğal olarak içtihat farklılıklarının olabileceğine, bu farklılıkların aynı yetki çevresinde bile ortaya çıkabileceğine, bu durumun başlı başına AİHS'e aykırı olarak nitelendirilemeyeceğine karar vermiştir (Santos Pinto/Portekiz, 20 Mayıs 2008, par. 41). Büyük Daire, AİHS'in 6. maddesiyle, ulusal mahkeme kararlarında kusursuz bir uyumun vaad edilmediğini kabul etmiştir. (Nejdet Şahin ve Perihan Şahin/Türkiye (Büyük Daire kararı), 20 Ekim 2011, par. 68-96) Kararlar için bkz. <http://hudoc.echr.coe.int>

[14] Ştefanica ve diğerleri/Romanya, 2 Kasım 2010, par. 30-39. Karar için bkz. <http://hudoc.echr.coe.int>

bu hususa özel olarak ve açıkça değinilmesi gerekmektedir.^[15] Konuya ilişkin olarak AİHM, önüne gelen davanın koşulları ışığında karar verebileceğini belirtmektedir.^[16] Bir kira davasında başvuranın, zamanaşımı itirazına ulusal mahkemeler tarafından cevap verilmemesi adil yargılanma hakkının ihlali olarak değerlendirilmiştir.^[17] Aynı şekilde, temyiz aşamasında bir başvuranın, ilk derece mahkemesinin oluşumunun anayasaya aykırılığı iddiasının cevaplanmaması da ihlal olarak kabul edilmiştir.^[18]

Bir yargı kararının gerekçesiz olması adil yargılanma hakkının ihlalinin oluşturacağı gibi yetersiz bir gerekçe de aynı sonucu doğurabilecektir. H./Belçika kararında^[19] AİHM, barodaki kaydı daha önce silinmiş olan başvuranın tekrar kayıt talebinin, mevzuatta yer alan “istisnai koşullar” ın bulunmadığı gerekçeyle reddedilmesini gerekçeli karar hakkına aykırı bulmuştur. AİHM’e göre, söz konusu “istisnai koşullar” düzenlemesi ve konuya ilişkin önceki içtihatlar belirsizdir. Bu durum, yeterli gerekçelendirmeyi daha gerekli kılmaktayken red kararında başvuruçunun koşullarının neden istisnai olmadığı açıklığa kavuşturulmamıştır.^[20] Benzer bir durumu AİHM Georgiadis/Yunanistan kararında^[21] değerlendirmiştir. Başvuranın, haksız tutuklama nedeniyle tazminat talebinin mevzuattaki “büyük ihmal” kavramına istinaden reddedilmesini adil yargılanma hakkının ihlali olarak görmüştür. Bu olayda da AİHM, “büyük ihmal” düzenlemesinin net olmaması nedeniyle mahkemelerin daha detaylı gerekçeler vermesi gerektiğini ifade ettiği gibi başvuranın kendi argümanlarını ileri sürme imkanına sahip olmamasının AİHS’in 6. maddesinin 2. fıkrasının ihlali olduğuna karar vermiştir.^[22]

Kanun yollarına başvurma imkanının bulunduğu hallerde gerekçeli karar hakkı, daha da önem kazanmaktadır. Zira, ancak bu sayede kanun yollarına başvurma hakkı gerçek anlamda işletilebilecektir.^[23] Diğer yandan, temyiz mahkemelerinin gerekçe verme yükümlülüğü daha esnektir. AİHM’e göre, temyiz mahkemesinin alt dereceli mahkeme ile aynı görüşte olduğu hallerde, alt derece mahkemesinin gerekçesine basit bir atıf yapılarak karar verilmesi gerekçeli

[15] Clayton, Richard/Tomlinson, Hugh, Fair Trial Rights, Oxford Yay., 2. baskı, New York 2010, s. 162. AİHM’in belirtilen hususlardaki değerlendirmeleri için bkz. Hadjianastassiou/Yunanistan, 16 Aralık 1992; Van de Hurk/Hollanda, 19 Nisan 1994; Hiro Balani/İspanya, 9 Aralık 1994; Ruiz Torija/İspanya, 9 Aralık 1994. Kararlar için bkz. <http://hudoc.echr.coe.int>

[16] Ruiz Torija/İspanya, par. 29.

[17] a.g.k. par. 25-30.

[18] Luka/Romanya, 21 Temmuz 2009, par. 55-61. Karar için bkz. <http://hudoc.echr.coe.int>

[19] 30 Kasım 1987. Karar için bkz. <http://hudoc.echr.coe.int>

[20] Par. 49-55.

[21] 29 Mayıs 1997. Karar için bkz. <http://hudoc.echr.coe.int>

[22] Par. 37-43.

[23] Hadjianastassiou/Yunanistan, par. 32-33.

karar hakkını ihlal etmemektedir.^[24] Önemli olan, alt derece mahkemesinin kararının ve temyizde ileri sürülmüş temel hususların incelenerek onama ya da bozma kararı verildiğinin gösterilmesidir.^[25] Buna göre temyiz mahkemelerinin, alt dereceli mahkemelerin yeterli gerekçelendirmeyi yaptığı hallerde detaylı bir gerekçe vermeleri gerekmemektedir. Diğer yandan belirtilmelidir ki, alt dereceli mahkemelerin, kararlarında yeterli gerekçeye dayanmamaları halinde temyiz mahkemelerinin bu durumu telafi etmeleri AİHM tarafından mümkün görülmektedir.^[26]

AİHM, ülkemizde uygulaması olmayan jüri tarafından verilen kararlarda da gerekçeli karar hakkını esnek uygulamaktadır. İddianame, mahkeme başkanının jüriye verdiği talimatlar ve sorduğu sorular gibi hususlardan kararın gerekçesinin çıkarılabildiği hallerde, gerekçenin yokluğu gerekçeli karar hakkının ihlali olarak değerlendirilmemektedir.^[27]

Gerekçe içeren yazılı mahkeme kararının, kararın açıklanmasından daha sonraki bir tarihte verilmesi, temyiz hakkını engellemiyorsa adil yargılanma hakkına aykırılık teşkil etmemektedir.^[28] Hadjianastassiou/Yunanistan kararına konu olayda, temyiz süresi kararın okunmasından itibaren beş gündür ancak gerekçeli karar yazılı olarak başvurana bir buçuk ay sonra verilmiştir. Böylece başvuran, mahkumiyetinin gerekçesini açıkça anlayamadan temyiz başvurusunu yapmak zorunda kalmıştır. AİHM bu nedenle, başvuranın adil yargılanmadığına karar vermiştir.^[29]

Şüphesiz, AİHS'in 6. maddesine uygun bir gerekçeden söz edebilmek için, somut davada uygulanabilir geçerli bir mevzuat hükmüne dayanılması gerekmektedir. Nitekim AİHM, başvuranın baroya kayıt talebinin reddedilmesine ilişkin gerekçenin davada uygulanabilir olan kanun düzenlemesindeki nedenlerden birine dayanmamasını adil yargılanma hakkının ihlali olarak görmüştür.^[30]

Belirtmek gerekir ki, tutuklamaya ve tutukluluğun devamına ilişkin kararlarda gerekçelendirme sorunu, AİHS'in özgürlük ve güvenlik hakkını düzenleyen

[24] Garcia Ruiz/İspanya (Büyük Daire kararı), 21 Ocak 1999, par. 26; Hirvisaari/Finlandiya, 27 Eylül 2001, par. 32; Gorou/Yunanistan (Büyük Daire kararı), 20 Mart 2009, par. 38-42. Kararlar için bkz. <http://hudoc.echr.coe.int>

[25] Helle/Finlandiya, 19 Aralık 1997, par. 55-60; Lindner ve Hammermayer/Romanya, 3 Aralık 2002, par. 32-33. Kararlar için bkz. <http://hudoc.echr.coe.int>

[26] Hirvisaari/Finlandiya, par. 32; Tatishvili/Rusya, par. 62.

[27] Papon/Fransa (Kısmi kabul edilebilirliğe ilişkin karar), 15 Kasım 2001; Taxquet/Belçika (Büyük Daire kararı), 16 Kasım 2010, par. 93-100; Judge/Birleşik Krallık (Kısmi kabul edilebilirliğe ilişkin karar), 8 Şubat 2011; Voica/Fransa, 10 Ocak 2013, par. 47-55. Kararlar için bkz. <http://hudoc.echr.coe.int>

[28] Jodko/Litvanya (Kabul edilemezlik kararı), 7 Eylül 1999. Karar için bkz. <http://hudoc.echr.coe.int>

[29] Par. 29-37.

[30] De Moor/Belçika, 23 Haziran 1994, par. 51-57.

5. maddesinde karşılık bulmakta ve AİHM tarafından söz konusu başvurular bu madde çerçevesinde değerlendirilmektedir.^[31] Buna göre, tutukluluğa ilişkin kararların ilgili ve yeterli şekilde gerekçelendirilmesine ilişkin gereklilik, adil yargılanma hakkının bir unsuru olan gerekçeli karar hakkından ayrı bir konuyu oluşturmaktadır.

2.2. Türk Hukukunda Gerekçeli Karar Hakkı

2.1.1. Anayasa ve Kanun Düzenlemeleri

Hukukumuzda gerekçeli karar hakkı Anayasal düzeyde korunmaktadır. Gerekçeli karar hakkının bir unsuru olduğunu gördüğümüz adil yargılanma hakkı da Anayasa'ya 36. maddesinin 1. fıkrası ile herkesin sahip olduğu bir hak olarak girmişse de,^[32] gerekçeli karar hakkı tüm mahkemelere yüklenmiş bir zorunluluk şeklinde özel olarak düzenlenmiştir. Anayasa'nın, yargı erkini düzenlediği "Üçüncü Bölüm"ünde yer alan 141. maddesinin 3. fıkrası, "*Bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır*" hükmünü içermektedir.^[33] ^[34] Anayasa'nın, adil yargılanma hakkını tanıyan 36. maddesinin 1. fıkrası hükmünün yanı sıra AİHS'i öne çıkaran 90. maddesinin 5. fıkrasındaki^[35] düzenlemeyle dahi AİHS'in 6. maddesi ve bu maddeye ilişkin AİHM içtihatları altında korunacak olan gerekçeli karar hakkının ayrı ve özel bir düzenlemeyle korunması şüphesiz söz konusu hakkı oldukça avantajlı bir duruma sokmaktadır.

1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK) 34. maddesinin 1. fıkrası, "*(1) Hâkim ve mahkemelerin her türlü kararı, karşı oy dahil, gerekçeli olarak yazılır. Gerekçenin yazımında 230*

[31] Diğerleri arasında bkz. Wemhoff/Almanya, 27 Haziran 1968; Mansur/Türkiye, 8 Haziran 1995; Yağcı ve Sargın/Türkiye, 8 Haziran 1995; Trzaska/Polonya, 11 Temmuz 2000. Kararlar için bkz. <http://hudoc.echr.coe.int>

[32] Anayasa'nın 3 Ekim 2001 tarih ve 4709 sayılı Kanun ile değişik 36. maddenin 1. fıkrası, "*Herkes, meşrû vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.*" şeklindedir.

[33] Ayrıca, 153. maddenin 1. fıkrasında da, Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararlarının, gerekçesi yazılmadan açıklanamayacağı öngörülmüştür. 125. maddenin 5. fıkrasında ise, idari işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ve idari işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda "*gereğe gösterilerek*" yürütmenin durdurulmasına karar verilebilmesi düzenlenmiştir.

[34] 1961 Anayasası'nın 135. maddesinin 3. fıkrası da, "*Bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır.*" şeklindedir.

[35] Fıkra, "*Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. (Ek cümle: 7/5/2004-5170/7 md.) Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır*" şeklindedir.

uncu madde göz önünde bulundurulur. Kararların örneklerinde karşı oylar da gösterilir.” şeklindedir.^[36] Maddede belirtilen aynı Kanun’un 230. maddesinde ise, ceza yargılamalarının sonunda verilen hükümlerin gerekçesinde gösterilmesi gereken hususlar düzenlenmiştir. Buna göre, bir mahkumiyet hükmünün gerekçesinde, iddia ve savunmada ileri sürülen görüşlerin, delillerin tartışma ve değerlendirmesinin, hükme esas alınan ve reddedilen delillerin, bu kapsamda -ayrıca ve açıkça olmak üzere- dosya içerisinde bulunan ve hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen delillerin, ulaşılan kanaatin, sanığın suç oluşturduğu sabit görülen fiilin ve bunun nitelendirmesinin yer alması gerekmektedir. Ayrıca, -bu hususta ileri sürülen istemler de dikkate alınarak- Türk Ceza Kanunu’nun ilgili maddelerinde belirlenen sıra ve esaslara göre cezanın belirlenmesinin ve yine aynı Kanunun ilgili maddelerine göre cezaya mahkumiyet yerine veya cezanın yanı sıra uygulanacak güvenlik tedbirinin belirlenmesinin, cezanın ertelenmesine, hapis cezasının adli para cezasına veya tedbirlerden birine çevrilmesine veya ek güvenlik tedbirlerinin uygulanmasına veya bu hususlara ilişkin istemlerin kabul veya reddine ait dayanakların da gerekçede yer alması gerekmektedir. Beraat hükmünün gerekçesinde, CMK’nın 223. maddesinin 2. fıkrasında^[37] belirtilen hallerden hangisine dayanıldığı gösterilmesi gerekmektedir. Ceza verilmesine yer olmadığına dair kararın gerekçesinde ise, aynı maddenin 3. ve 4. fıkralarında^[38] belirtilen hallerden hangisine dayanıldığı gösterilecektir. Ayrıca, belirtilenler dışında başka bir karar veya hükmün verilmesi halinde bunun nedenlerinin gerekçede gösterilmesi gerekmektedir.^[39]

[36] CMK’nın 34. maddesinin karşılığı olan 1412 sayılı mülga Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu’nun (CMUK) 32. maddesi, “(Değişik madde: 05/03/1973–1696/5 md.) Bütün hakimlik ve mahkemelerin her türlü kararları muhalefet şerhleri dahil gerekçeli olarak yazılır. Kararların suretlerinde muhalefet şerhleri de gösterilir.” şeklindedir.

[37] Fıkra, “(2) Beraat kararı; a) Yüklenen fiilin kanunda suç olarak tanımlanmamış olması, b) Yüklenen suçun sanık tarafından işlenmediğinin sabit olması, c) Yüklenen suç açısından failin kast veya taksirinin bulunmaması, d) Yüklenen suçun sanık tarafından işlenmesine rağmen, olayda bir hukuka uygunluk nedeninin bulunması, e) Yüklenen suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olmaması, Hallerinde verilir.” şeklindedir.

[38] Fıkralar, “(3) Sanık hakkında; a) Yüklenen suçla bağlantılı olarak yaş küçüklüğü, akıl hastalığı veya sağır ve dilsizlik hali ya da geçici nedenlerin bulunması, b) (Değişik: 25/5/2005–5353/30 md.) Yüklenen suçun hukuka aykırı fakat bağlayıcı emrin yerine getirilmesi suretiyle veya zorunluluk hali ya da cebir veya tehdit etkisiyle işlenmesi, c) Meşru savunmada sınırın beyecan, korku ve telaş nedeniyle aşılması, d) Kusurluluğu ortadan kaldıran hataya düşülmesi, Hallerinde, kusurunun bulunmaması dolayısıyla ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilir. (4) İşlenen fiilin suç olma özelliğini devam ettirmesine rağmen; a) Etkin pişmanlık, b) Şahsi cezasızlık sebebinin varlığı, c) Karşılıklı hakaret, d) İşlenen fiilin haksızlık içeriğinin azlığı, Dolayısıyla, faile ceza verilmemesi hallerinde, ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilir.” şeklindedir.

[39] Maddenin karşılığı olan CMUK’un 260. maddesi, “Maznun mahkûm olursa hükmün esbabı mucibesinde mahkemece suçun kanuni unsurları olmak üzere sabit ve muhakkak addedilen vakıalar gösterilir; eğer delil başka vakılardan istintaç edilmiş ise bunlar dahi hükmünde

Karar ve hükümlerin oybirliği veya oyçokluğu ile verileceğini düzenleyen CMK'nın 224. maddesinin 1. fıkrasının ardından 2. fıkrada, 34. maddedeki düzenlemeye paralel olarak, “*Karşı oya tutanakta yer verilir; gerekçesi de tutanakta gösterilir.*” ibaresine yer verilmiştir.^[40]

CMK'nın 232. maddesinin 3. fıkrası uyarınca, hükmün gerekçesinin tümüyle tutanağa geçirilmemesi halinde açıklanmasından itibaren en geç onbeş gün içinde dava dosyasına konulması gerekmektedir.^[41]

CMK'nın 289. maddesinin 1. fıkrasının g bendinde, hükmün 230. madde gereğince gerekçeyi içermemesi mutlak bozma nedeni olarak düzenlenmiştir. Buna göre, temyiz dilekçesi veya beyanında gösterilmemiş olsa da, ilgili Kanun maddesinin gerektirdiği şekilde gerekçenin bulunmadığı hallerde hukuka kesin aykırılık var sayılacaktır. CMK'nın 302. maddesinin 2. fıkrası, bozma kararı veren Yargıtay'ın, bozma sebeplerini ayrı ayrı göstermesini öngörmektedir. Belirtmek gerekir ki, 5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'un 8. maddesinin 1. fıkrası uyarınca, bölge adliye mahkemelerinin Resmi Gazetede ilan edilecek göreve başlama tarihine kadar ve bunun öncesinde temyiz başvurusu yapılan kararlar hakkında bu kararlar kesinleşinceye kadar CMUK'un temyize ilişkin hükümleri uygulanmaya devam edecektir. CMK'daki mutlak bozma nedenine ilişkin düzenlemenin karşılığı olan CMUK'un 308. maddesinin aynı yöndeki ilgili kısmı, “*Aşağıda yazılı hallerde kanuna mutlaka muhalefet edilmiş sayılır. ... 7 – Hükmün esbabı mucibeyi ihtiva etmemesi, ...*” şeklindedir. Öte yandan, CMUK'un CMK'nın 302/2 düzenlemesine karşılık gelen 321. maddesinin 1. fıkrası, “*Temyiz Mahkemesi,*

---

söylenir. // Duruşma sırasında Ceza Kanununda muayyen olup cezanın kaldırılmasını veya tahfif veya but teddidini mucip olacak mahiyetteki hallerin vücudu serdedilmiş ise hükmün esbabı mucibesinde bu hallerin sabit addedilip edilmediği gösterilir. // Bundan başka mahkûmiyete dair hükmün esbabı mucibesi Ceza Kanununun tatbik olunan maddesini veya ceza miktarının tayinine hakimi sevkeden halleri muhtevi olur. // Ceza Kanunu umumi surette daha hafif bir cezanın tatbikını esbabı muhaffife vücuduna bağlı kılması ise bu sebeplerin vücudu kabul veya reddolunduğu takdirde hükmün esbabı mucibesi bunlara mütaallik kararları dahi gösterir. // Kanun yollarına müraacaata salahiyeti olanlar bu baklarından vaz geçtiklerini beyan ederlerse suçun kanuni unsurlarını gösteren vakıaların ve tatbik edilen kanun maddesinin söylenmesi yeter. // Beraet halinde hükmün esbabı mucibesi maznunun isnat olunan suçtu işlediğinin sabit olmamasından mı yoksa sabit ve mütebakkik addedilen suçun kanunda bir mahkûmiyeti istilzam edemediğinden mi beraetine hükmolunduğunu gösterir.” şeklindedir.

[40] Maddenin karşılığı olan CMUK'un 256. maddesi, “*Mahkemece hüküm ve kararlar ittifak veya ekseriyetle verilir. // Muhalefet sebeplerinin zabıtnamede gösterilmesi mecburidir.*” şeklindedir.

[41] Düzenlemenin karşılığı olan CMUK'un 268. maddesinin 1. fıkrası, “*Hükmün esbabı mucibesi tamamıyla zabıtnameye dercedilmemişse tefhimden üç gün içinde dava dosyasına raptolunur.*” şeklindedir.

aleyhine itiraz olunan hükmü hangi cihetten kanuna muhalif görmüşse o cihetten bozar." hükmünü içermektedir.^[42]

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 1. maddesinin 3. fıkrası, hakim karar verirken bilimsel görüşlerden ve yargı kararlarından yararlanmasını öngörmektedir. Söz konusu gereklilik, karar gerekçelerinin tatmin ediciliğini arttırmaya yönelik bir düzenlemedir.

1 Ekim 2011 tarihinde yürürlüğe giren Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun (HMK) 27. maddesinde, yargılamaya hakim olan ilkelere biri olarak "hukuki dinlenme hakkı" düzenlenmiştir.^[43] Maddenin 2. fıkrasının c bendinde, mahkemenin, açıklamaları dikkate alarak değerlendirme yapması ve kararların somut ve açık olarak gerekçelendirilmesi bu hakkın unsurlarından biri olarak yer almaktadır.^[44]

HMK'nın 297. maddesinde hükümlerin kapsamı düzenlenmektedir. Madenin gerekçeye ilişkin olan 1. fıkrasının c bendi uyarınca, tarafların iddia ve savunmalarının özeti, anlaşlıkları ve anlaşamadıkları hususlar, çekişmeli vakıalar hakkında toplanan deliller, delillerin tartışılması ve değerlendirilmesi, sabit görülen vakıalarla bunlardan çıkarılan sonuç ve hukuki sebepler hükmünde bulunacaktır.^[45] Öte yandan, 298. maddenin 2. fıkrası, gerekçeli kararın tefhim edilen hüküm sonucuna aykırı olamayacağını, 3. fıkrası ise, hükmünde, gerekçesi ile birlikte karşı oya da yer verilmesini öngörmektedir.^[46]

[42] Daha önce ifade edildiği üzere, tutuklamaya ve tutukluluğun devamına ilişkin kararlarda gerekçelendirme sorunu, AİHS'in özgürlük ve güvenlik hakkını düzenleyen 5. maddesinde karşılık bulmakta ve AİHM tarafından söz konusu başvurular bu madde çerçevesinde değerlendirilmektedir. Buna göre, tutukluluğa ilişkin kararların ilgili ve yeterli şekilde gerekçelendirilmesine ilişkin gereklilik ve bu bağlamda CMK'nın 100 ve devamı maddelerinde yer alan tutukluluk kurumuna ilişkin düzenlemeler, adil yargılanma hakkının bir unsuru olan gerekçeli karar hakkından ayrı bir konuyu oluşturmaktadır.

[43] HMK'nın 27. maddesinin karşılığı olan 1086 sayılı mülga Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun (HUMK) 73. maddesi, "*Kanunun gösterdiği istisnalar haricinde hakim her iki tarafı istima veyahut iddia ve müdafalarını beyan etmeleri için kanuni şekillere tevfiқан davet etmedikçe hükmünü veremez.*" şeklindedir.

[44] Alman Anayasa hukukunda da, hukuki dinlenme hakkının zımnî olarak kararın gerekçelendirilmesi gereğini içerdiği kabul edilmektedir. Alp, s. 430, 433.

[45] Düzenlemenin HUMK'daki karşılığı olan 388. maddenin ilgili kısmı, "*Karar aşağıdaki hususları kapsar: ... 3. İki tarafın iddia ve savunmalarının özeti, anlaşlıkları ve anlaşamadıkları hususlar, ihtilaftı konular hakkında toplanan deliller, delillerin tartışması ret ve üstün tutma sebepleri, sabit görülen vakıalarda bunlardan çıkarılan sonuç ve hukuki sebep, ...*" şeklindedir.

[46] HMK'nın 298. maddesinin karşılığı olan HUMK'un 387 ve 390. maddeleri sırasıyla şu şekildedir: "*Karar, mahkeme reisi tarafından veya reisin tensip edeceği aza ve aza mülazimlerinden biri tarafından yazılır.*"; "*Yazılan kararların ziri kararı veren hâkimlerle zabıt katibi tarafından imza olunur.*"

HMK'nın 294. maddesinin 4. fıkrası uyarınca, zorunlu nedenlerle sadece hüküm sonucunun tefhim edildiği hâllerde, gerekçeli kararın tefhim tarihinden başlayarak bir ay içinde yazılması gerekmektedir.^[47]

HMK'nın, Yargıtay'ın onama kararlarına ilişkin 370. maddesinin 1. fıkrası, söz konusu kararlarda onanan kararın hukuk kurallarına uygunluk gerekçesinin gösterilmesini zorunlu kılmaktadır. Maddenin 4. fıkrası ise, “*Karar, usule ve kanuna uygun olup da gösterilen gerekçe doğru bulunmazsa, gerekçe değiştirilerek ve düzeltilerek onanır.*” hükmünü içermektedir. 371. maddenin 1. fıkrasında, kısmen veya tamamen bozma kararlarında da gerekçe gösterilmesi zorunlu kılınmaktadır. Belirtmek gerekir ki, HMK'nın geçici 3. maddesinin 1 ve 2. fıkraları uyarınca, bölge adliye mahkemelerinin Resmi Gazetede ilan edilecek göreve başlama tarihine kadar ve bunun öncesinde temyiz başvurusu yapılan kararlar hakkında bu kararlar kesinleşinceye kadar, CMUK'un olduğu gibi, HUMK'un da temyize ilişkin hükümleri uygulanmaya devam edecektir. HUMK'un 436 ve 437. maddelerinin 1. fıkralarında da, onama ve bozma kararlarının gerekçeli olma zorunluluğu düzenlenmiştir. 436. maddenin 4. fıkrasında ise, gerekçenin değiştirilmesi suretiyle düzelterek onama yer almaktadır.

Belirtmek gerekir ki, HMK'nın 436. maddesinin 1. fıkrasının c bendinde hakem kararlarının da gerekçeli olması öngörülmüştür.^[48] 439. maddenin 2. fıkrasının f bendinde ise, 423. maddede tanınan hukuki dinlenilme hakkına riayet edilmemesi hakem kararlarının iptal sebebi olarak düzenlenmiştir.^[49]

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun (İYUK) 24. maddesinde, kararlarda bulunacak hususlar sayılmış ve e bendinde, “*kararın dayandığı hukuki sebepler ile gerekçesi*” bir kararda bulunması gereken unsur olarak düzenlenmiştir. Öte yandan, 27. maddenin 2. fıkrasında, yürütmenin durdurulması kararlarında gerekçe gösterilmesi öngörülmüştür. Düzenlemenin devamında, “*Yürütmenin durdurulması kararlarında idari işlemin hangi gerekçelerle hukuka açıkça aykırı olduğu ve işlemin uygulanması halinde doğacak telafisi güç veya imkânsız zararların neler olduğunun belirtilmesi zorunludur. Sadece ilgili kanun hükmünün iptali istemiyle Anayasa Mahkemesine başvurulduğu gerekçesiyle yürütmenin durdurulması kararı verilemez.*” ifadelerine yer verilmiştir. Öte yandan, 2577 sayılı Danıştay Kanunu'nun 51. maddesi, verilen kararların gerekçelerinin bulunmasını öngörmektedir.

[47] Düzenlemenin HUMK'daki karşılığı olan 381. maddenin 3. fıkrası, “*Zorunlu nedenlerle yalnız hüküm sonucunun tefhim edildiği hallerde, gerekçeli kararın tefhim tarihinden başlayarak onbeş gün içinde yazılması gerekir.*” şeklindedir. HMK'nın 321. maddesinin 2. fıkrasında, basit yargılama usulünün uygulandığı davalarda da gerekçenin yazılmasına ilişkin olarak yine bir aylık süre öngörülmüştür.

[48] HUMK'un 530. maddesinin 1. fıkrasının 2. fıkrasında de bu zorunluluk bulunmaktadır.

[49] HUMK'da, tahkime ilişkin olarak “*hukuki dinlenilme hakkı*” ve bu hakkın ihlalinin iptal sebebi sayılması düzenlemelerine yer verilmemiştir.

Anayasa ve usul kanunlarındaki gerekçe zorunluluğuna ilişkin genel nite-likteki hükümler dahi, gerekçeli karar hakkına ilişkin korumayı sağlamak için yeterli olsa da mevzuatımızda, söz konusu hakkı daha da vurgulayıcı şekilde, gerekçeye ilişkin detaya varan düzenlemelerin yer aldığını görmekteyiz. Ancak şüphesiz ki, etkili koruma, gerekçeli karar hakkına özen gösteren yargı kararlarıyla somutlaşacaktır.

2.2.2. Anayasa Mahkemesi Kararlarında Gereççeli Karar Hakkı

Anayasa'da 5982 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik sonrası 23 Eylül 2012 tarihi itibarıyla açılan bireysel başvuru yolu, gerekçeli karar hakkının ihlali iddiasıyla da kişilerin AYM'ye başvuru imkanını sağlamıştır. Böylece, AİHS hükmü ve AİHM içtihatları altında korunduğunu söylediğimiz gerekçeli karar hakkı, AİHM'e başvuru öncesinde iç hukukumuzda güvenceye kavuşmuştur.^[50]

Konuya ilişkin bireysel başvuruları değerlendiren AYM, gerekçeli karar hakkına ilişkin olarak genel bakış açısını oluşturmaya başlamıştır. Yargılamayı yürüten mahkemenin, indirim sebeplerindeki takdir yetkisini, yeterli gerekçeye dayanmadan üst sınır yerine alt sınırdan kullanması nedeniyle adil yargılanma hakkının ihlal edildiği iddiasını inceleyen AYM,^[51] ilk derece mahkemesi kararında, indirim yapılırken oranın belirlenmesi gerekçesinin somut olayla da bağlantı kurularak açıklanması ve itiraz mercii tarafından da ilk derece mahkemesinin kararının hukuka aykırı bulunmayarak kararın gerekçesinin kabul edilmesi nedeniyle derece mahkemelerinin kararlarında yer verilen gerekçenin yetersiz veya keyfi olduğunun söylenemeyeceğine karar vermiştir. Sonuç olarak, başvuruyu açıkça dayanaktan yoksun bulan AYM, mahkeme kararlarının gerekçeli olması ilkesinin, adil yargılanma hakkının bir gereği olduğunu ve derece mahkemelerinin, dava konusu maddi olay ve olguların kanıtlanmasını, delillerin değerlendirilmesini, hukuk kurallarının yorumlanması ve uygulanmasını, uyuzmazlıkla ilgili vardığı sonucu, sonuca varılmasında kullandığı takdir yetkisinin sebeplerini makul bir şekilde gerekçelendirmek zorunda olduğunu ifade etmiştir. Bu gerekçelerin oluşturulmasında açıkça bir keyfilik görüntüsünün olmaması ve makul bir biçimde gerekçe gösterilmesi halinde adil yargılanma hakkının ihlalinin söz konusu olmayacağı belirtildikten sonra makul gerekçe kavramına yer verilmiştir. Kararda makul gerekçe, *“davaya konu olay ve olguların mahkemece nasıl nitelendirildiğini, kurulan hükmün hangi nedenlere ve hukuksal düzenlemelere dayandırıldığını ortaya koyacak, olay ve olgular ile hüküm arasındaki bağlantıyı*

[50] Belirtmek gerekir ki, AYM bireysel başvuru yolunun tanınmasından çok önce, 26 Ocak 1978 tarihli Anayasa'ya aykırılık itirazının reddi kararında, gerekçelendirme zorunluluğunu ifade etmiştir. 1977/132 E. – 1978/6 K. Karar için bkz. <http://anayasa.gov.tr>

[51] 13 Haziran 2013, 2013/1235. Karar için bkz. <http://anayasa.gov.tr>

gösterecek nitelikte olmalıdır. Zira tarafların o dava yönünden, hukuk düzenince hangi nedenle haklı veya haksız görüldüklerini anlayıp değerlendirebilmeleri için ortada usulüne uygun şekilde oluşturulmuş, hükmün hangi nedenle o içerik ve kapsamda verildiğini gösteren, ifadeleri özenle seçilmiş ve kuşkuya yer vermeyecek açıklıktaki bir gerekçe bölümünün ve buna uyumlu hüküm fıkralarının bulunması zorunludur.” şeklinde açıklanmıştır. Kararda ayrıca, mahkemelerin, taraflarca ileri sürülen tüm iddialara cevap verme zorunluluğunun bulunmadığı, hükme esas teşkil eden gerekçelerin nelerden ibaret olduğunun ortaya konulmasının yeterli olduğu ve öte yandan kanun yolu mercileri tarafından, onama, itiraz veya başvurunun reddi kararları verilmesi halinde alt derece mahkemelerinin kararlarında gösterdikleri gerekçeler kabul edilmiş olacağından, anılan kararlarda ayrıca gerekçe gösterilmesine gerek bulunmadığı, AİHM içtihatlarının da bu yönde olduğu ifade edilmiştir.^[52]

İlk derece mahkemesi ve Yargıtay kararlarının yeterli gerekçe içermediği iddiasını, yargılama sırasında ileri sürülen iddia ve delillerin gerektiği gibi incelenmediği ve dava konusu çekin mahiyetinin derece mahkemelerince doğru değerlendirilmediği şikayetleri ile birlikte değerlendirdiği kararında AYM,^[53] AİHM kararlarına atıf yaparak konuya ilişkin temel ilkeleri tekrar ettikten sonra, belirli bir davaya ilişkin olarak delilleri değerlendirme ve gösterilmek istenen delilin davayla ilgili olup olmadığına karar verme yetkisinin esasen derece mahkemelerine ait olduğunu belirtmiştir. Mevcut yargılamada geçerli olan delil sunma ve inceleme yöntemlerinin adil yargılanma hakkına uygun olup olmadığını denetlemenin kendi görevi kapsamında olmadığını ifade eden AYM, görevinin başvuru konusu yargılamanın bütünlüğü içinde adil olup olmadığının değerlendirilmesi olduğunu açıklamıştır. Başvuru konusu olayda, başvuru davalarını yazılı delil kuralına uygun olarak veya yeminle ispatlayamadıkları ve bu gerekçeyle davanın reddine karar verildiği, ilk derece Mahkemesince oluşturulan karar ve gerekçesi hukuka uygun bulunmak suretiyle kanun yolu Mahkemelerinin denetiminden geçerek kesinleştiği, ayrıca başvuru dosyası kapsamından başvuru delillerini ve iddialarını sunma fırsatı bulamadığına, yargılamaya etkin olarak katılma imkânının ellerinden alındığına ve yargılamadaki konumlarının önemli bir zarar gördüğüne dair

[52] Par. 23-27. Bir başka kararda, kanunun ve delillerin eksik ve hatalı değerlendirilmesi sonucu taleplerinin reddedilmesi ve mahkeme kararının yetersiz gerekçeye dayanması nedeniyle adil yargılanma hakkının ihlal edildiği iddiasını inceleyen AYM, söz konusu başvuruyu da aynı gerekçelerle açıkça dayanaktan yoksun bulmuştur. 22 Kasım 2013, 2013/2447, par. 16-20. Karar için bkz. <http://anayasa.gov.tr>

[53] 4 Aralık 2013, 2013/1213. Karar için bkz. <http://anayasa.gov.tr>

bir bulgu saptanmadığı gerekçeleriyle başvurunun bu kısmı açıkça dayanaktan yoksun bulunmuştur.^[54]

Yine gerekçeli karar hakkına ilişkin olarak yaptığı değerlendirmede AYM,^[55] Anayasa'nın 36. maddesinin 1. fıkrasında, kendisi bir temel hak niteliği taşımasının ötesinde, diğer temel hak ve özgürlüklerden gereken şekilde yararlanılmasını ve bunların korunmasını sağlayan en etkili güvencelerden birisi olan hak arama özgürlüğünün güvence altına alındığı ve Anayasa'nın, bütün mahkemelerin her türlü kararlarının gerekçeli olarak yazılmasını ifade eden 141. maddesinin de, hak arama hürriyetinin kapsamının belirlenmesinde gözetilmesi gerektiği tespitinde bulunmuştur. Kararın devamında, "*Derece mahkemeleri, kendisine sunulan tüm iddialara yanıt vermek zorunda değildir. Ancak ileri sürülen iddialardan biri kabul edildiğinde davanın sonucuna etkili olması halinde, mahkeme bu hususa belirli ve açık bir yanıt vermek zorunda olabilir. Böyle bir durumda dahi, ileri sürülen iddiaların zımnen reddi yeterli olabilir (benzer yöndeki AİHM kararı için bkz. Hiro Balani/İspanya, B. No. 18064/91, 9/12/1994). Öte yandan temyiz mercilerinin kararlarının tamamen gerekçeli olması zorunlu değildir. Temyiz mercinin, yargılamayı yapan mahkemenin kararıyla aynı fikirde olması ve bunu ya aynı gerekçeyi kullanarak ya da basit bir atıfla kararına yansıtması yeterlidir. Burada önemli olan husus, temyiz mercinin bir şekilde temyizde dile getirilmiş ana unsurları incelediğini, derece mahkemesinin kararını inceleyerek onadığını ya da bozduğunu göstermesidir (benzer yöndeki AİHM kararı için bkz. Garcia Ruiz / İspanya, B.No. 30544/96, 21/1/1996, § 28)*" ifadelerine yer verilerek somut olayda gerekçesizlik iddiası, mahkemece, tarafların iddia ve savunmaları ile tüm dosya kapsamı dikkate alınarak, hukuk kuralları ile toplu iş sözleşmeleri yorumlanmak suretiyle davanın reddine karar verildiği ve Yargıtay tarafından da mahkemece verilen kararın gerekçesine atıf yapılarak ve bu gerekçe kabul edilerek hükmün onanması nedeniyle açıkça dayanaktan yoksun bulunmuştur.^[56]

AYM benzer şekilde, mahkemece verilen kararın gerekçesinin bulunmadığı, yazılan gerekçenin format gerekçe olduğu, mahkemeye sunduğu belgelerin hangi gerekçe ile kabul edilmediğinin kararda belirtilmediği, delillerine ve tanık beyanlarına neden itibar edilmediğinin ve bilirkişi raporuna itirazlarının neden kabul görmediğinin gerekçede bildirilmediği ve bu suretle gerekçeli karar hakkının ihlal edildiği iddialarını incelemiştir.^[57] Kararda, yargılamayı yürüten mahkeme tarafından, incelenen belgeler, dinlenen tanık beyanları,

[54] Par. 25-29.

[55] 4 Aralık 2013, 2013/5486. Karar için bkz. <http://anayasa.gov.tr>

[56] Par. 54-59. Bkz. aynı yönde, 16 Mayıs 2013, 2013/307, par. 30-31; 20 Şubat 2014, 2013/7204, par. 43-46; 20 Mart 2014, 2013/1780, par. 66-68. Kararlar için bkz. <http://anayasa.gov.tr>

[57] 6 Şubat 2014, 2013/816. Karar için bkz. <http://anayasa.gov.tr>

bilirkişi raporu ve tüm dosya kapsamı dikkate alınarak, davacı tarafından iş akdinin feshedildiği ve bu feshin haklı nedene dayandığı gerekçesiyle davanın kabulüne karar verilmiş olduğu ve bu şekilde başvurunun iddialarının *zımnen reddedildiği* kanaatine varılmıştır. Sonuç olarak, derece mahkemesi kararının gerekçesiz olduğundan söz edilemeyeceğine ve başvurunun ilgili kısmının açıkça dayanaktan yoksun olduğuna karar verilmiştir.^[58]

Bir başka başvuruya ilişkin olarak verdiği kararda AYM,^[59] gerekçeli karar hakkına ilişkin ilkeleri tekrar etmiş ve bu kapsamda, “*Mahkeme kararlarının gerekçeli olması, kanun yoluna başvurma olanağını etkili kullanabilmek ve mahkemelere güveni sağlamak açısından, hem tarafların hem kamunun menfaatini ilgilendirmekte olup, kararın gerekçesi hakkında bilgi sahibi olunmaması, kanun yoluna müracaat imkânını da işlevsiz hale getirecektir. Bu nedenle mahkeme kararlarının dayanaklarının yeteri kadar açık bir biçimde gösterilmesi zorunludur.*” ifadelerine yer vermiştir.^[60] Aynı kararda, başvuru tarafından ileri sürülen ve hüküm sonucunu etkilediği iddia edilen talebin ilk derece mahkemesi kararında denetlenerek reddedildiği, ilk derece mahkemesince oluşturulan karar ve gerekçesi hukuka uygun bulunmak suretiyle kanun yolu mahkemelerinin denetiminden geçerek kesinleştiği, bu kapsamda yerel mahkeme gerekçesini benimsediği anlaşılan *kanun yolu merciince kararlarda ayrıntılı gerekçeye yer verildiği* gerekçelerine dayanılarak başvuru konusu olayda gerekçeli karar hakkının ihlal edilmediğine hükmedilmiştir.^[61]

Adil yargılanma hakkının ihlal edildiği sonucuna vardığı bir kararında AYM,^[62] Kadastro Mahkemesi’nin duruşmayı belirlediği tarihten önce yapması ve başvurunun bu nedenle karar duruşmasına katılamayarak bu duruşmada mahkemeye sunulan bilirkişi raporlarına itiraz edemediği şikayeti karşısında, ilk derece mahkemesi kararının Yargıtay tarafından, başvuru vekilinin temyiz dilekçesinde yer verdiği konuya ilişkin şikâyeti hiç incelenmeksizin veya gerekçede bu husus karşılanmaksızın onanmasını *ihlali ağırlaştırıcı* bir durum olarak nitelendirmiştir.^[63]

Son olarak değinmek gerekecektir ki, AİHM içtihatlarını incelerken görüldüğü üzere, gerekçe içeren yazılı mahkeme kararının, kararın açıklanmasından daha sonraki bir tarihte verilmesi, temyiz hakkını engellemiyorsa adil yargılanma hakkına aykırılık teşkil etmemektedir. Bununla beraber, sanığın tutuklu olması

[58] Par. 40-43.

[59] 20 Şubat 2014, 2013/2995. Karar için bkz. <http://anayasa.gov.tr>

[60] Par. 50. Bkz. aynı yönde 20 Mart 2014, 2013/1780, par. 66. Karar için bkz. <http://anayasa.gov.tr>

[61] Par. 49-52.

[62] 20 Şubat 2014, 2012/603. Karar için bkz. <http://anayasa.gov.tr>

[63] Par. 45-55.

ve mahkumiyetle beraber sanığın hükmen tutukluluğuna karar verilmesi halinde özgürlük ve güvenlik hakkı açısından bir değerlendirme yapılması gerekebilemektedir. Nitekim, konuya ilişkin bir başvuruyu inceleyen AYM,^[64] tutulmanın artık suç şüphesine değil mahkumiyete dayanması nedeniyle başvuruçunun Anayasa'nın 19. maddesinin 3. fıkrasından 2. fıkrası kapsamına geçtiği, ancak aynı maddenin 8. fıkrası uyarınca kişinin hala serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahip olduğu tespitinde bulunmuştur. Karara göre, CMK'nın 104. maddesi uyarınca, soruşturma ve kovuşturma evrelerinin her aşamasında şüpheli veya sanık, salıverilmesini isteyebilecek, tutukluluk hâlinin devamına veya salıverilmeye hâkim veya mahkemece karar verilecek ve dosya Yargıtay'a geldiğinde salıverilme istemi hakkındaki kararı Yargıtay ilgili dairesi veya Yargıtay Ceza Genel Kurulu verecektir. Buna karşılık, ilk derece mahkemesinde yargılama sona erdiği ve tahliye talebinin esasına girilmediği gibi yedi ayı aşan bir süredir gerekçeli karar dosyaya girmediğinden özgürlükten yoksun bırakmanın hukuki olmadığı iddiasının temyiz mercii önüne götürülmesi de mümkün olmadığından Anayasa'nın 19. maddesinin 8. fıkrası ihlal edilmiştir. AYM'ye göre, tahliye talebi hakkında yargılamayı yürüten mahkemenin karar vermesi gerekmektedir.^[65]

Kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapması mümkün olmayan AYM'nin^[66] gerekçeli karar hakkına ilişkin içtihatlarındaki yaklaşımın, delillerin değerlendirilmesini ve davaların sonucunu garanti etmeksizin ancak *açık bir keyfilik, tutarsızlık veya hukuki belirliliğe zarar verecek şekilde makul yorum sınırlarının aşılması* hallerine odaklanma dahil, AİHM'in konuya ilişkin içtihatlarıyla paralel olduğunu söylemek mümkündür.

2.2.3. Temyiz Mahkemeleri Kararlarında Gerekçeli Karar Hakkı

Temyiz mahkemeleri olarak görev yapan Yargıtay ve Danıştay, kanun yolu incelemesi yaptıkları ilk derece mahkemesi kararlarında, Anayasa ve usul kanunlarına istinaden gerekçeli karar hakkına ilişkin de denetim yapmaktadırlar.

Yargıtay Kararları

Yargıtay Ceza Genel Kurulu'na göre karar; sorun, gerekçe ve sonuç bölümlerinden oluşmaktadır. Gerekçe kısmında, delillerle sonuç arasındaki bağ yani neden bu sonuca ulaşıldığı anlatılmalı ve hukuki nitelendirmeye yer verilmelidir. "*Gerekçe, hükmün dayanaklarının akla, hukuka ve dosya içeriğine uygun açıklaması olduğuna göre dosyadaki bilgi ve belgelerin yerinde değerlendirildiğini*

[64] 6 Mart 2014, 2014/912. Karar için bkz. <http://anayasa.gov.tr>

[65] Par. 69-86.

[66] Anayasa m. 148/4.

gösterir biçimde geçerli ve yasal olmalıdır. Yeterli ve geçerli yasal bir gerekçeye dayanılmadan karar verilmesi yasa koyucunun amacına uygun düşmeyeceği gibi uygulamada da keyfiliğe yol açacaktır. Keyfiliği önlemek, tarafları tatmin etmek ve yargısal denetimin yapılmasına kolaylık sağlamak için hükmün gerekçeli olması gerekir.” Dosya içeriğini yansıtmayacağı için önceden hazırlanmış ve çoğaltılmış matbu kararlar hazırlamak mümkün değildir. Önceden hazırlanıp çoğaltılmış gerekçeli kararın boşluklarının doldurulması emredici kanun hükümlerine aykırıdır.^[67] Mahkeme hükümlerinin gerekçeli olmasının, Anayasa'nın 141/3 ve CMK'nın 34. maddesinde düzenlendiğini hatırlatan Yargıtay, “*Hükmün mantıksal dayanağını oluşturan gerekçe, somut olaya, akla, mantığa, bilimsel görüşlere ve yargısal içtihatlarla dayalı olmalıdır. Bu özellikleri taşıyan bir gerekçe, kararların daha isabetli verilmesini sağlar, tarafları tatmin eder, yasa yolu aşamasında kararların denetimine olanak sağlar ve ayrıca bilimsel ve içtihat hukukunun gelişmesine olanak tanır.*” demektedir.^[68]

Yargıtay, “*Mahkeme kararları, tarafları ve herkesi inandıracak ve Yargıtay denetimine olanak verecek biçimde olmalı, Yargıtay'ın gerekçelerle tutanak denetimini yapması ve bu açıdan disiplin işlemlerini yerine getirmesi için, kararın dayandığı tüm verilerin, bu veriler konusunda mahkemenin ulaştığı sonuçların, iddia, savunma ve tanık anlatımlarına ilişkin değerlendirmelerin açık olarak gerekçeye yansıtılması, belirsiz, kapalı ve duraksamalı söylemlerden kaçınılması ve genelleme yapılmaması gerekir.*” tespitlerinde bulunmaktadır.^[69]

Aralarında bağlantı kurulmadan, sadece delillerin art arda sıralanması “*yeterli ve geçerli*” bir gerekçe değildir.^[70] Dayanılan gerekçe ile birlikte, iddia, savunma, sanığın lehinde ve aleyhinde olan delillerin tartışılması, suçun kanuni unsurlarının yanı sıra sabit kabul edilen ve edilmeyen olayların kararda gösterilmesi gerekmektedir.^[71] Hangi delillere hangi gerekçeyle üstünlük tanındığının gerekçeye açıkça yansıtılması gerekmektedir.^[72] Öte yandan, cezanın kişisel-leştirilmesinde gösterilecek gerekçe, sanığın kişiliği ile ilgili bilgi ve belgelerin

[67] Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 27 Mart 1995, 8/53-82; 2 Ekim 2001, 7/179-189. Kararlar için bkz. Yaşar, Osman, Uygulamalı ve Yorumlu Ceza Muhakemesi Kanunu 2. Cilt, Seçkin Yay., 4. baskı, Ankara 2009, s. 2306 ve 1. Cilt, s. 436.

[68] Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 27 Eylül 2011, 9/122-187. Karar için bkz. Yurtcan, Erdener, CMK Şerhi, Adalet Yay., 6. baskı, Ankara 2013, s. 150-155.

[69] Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 18 Mayıs 1994, 1119/4591. Karar için bkz. Yaşar, 1. Cilt, s. 412.

[70] Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 25 Ocak 2011, 7/192-1. Karar için bkz. Yurtcan, s. 171-175.

[71] Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 25 Eylül 2006, 1434/15109. Karar için bkz. Yaşar, 2. Cilt, s. 2312.

[72] Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 17 Mart 2010, 9581/4561. Karar için bkz. Ünver, Yener/Hakeri, Hakan, Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet Yay., 5. baskı, Ankara 2012, s. 737.

isabetle takdir edildiğini de gösterecek biçimde dosya içeriğine uygun, geçerli ve yasal olmak zorundadır.^[73]

Ceza mahkemelerince kurulan hüküm ve bu kapsamda kısa karar ile gerekçe arasında çelişki, uyumsuzluk bulunması bozma nedenidir.^[74] Yine, gerekçeli kararın kendi içindeki çelişkisi de bir bozma nedenidir.^[75]

Bir kararın bozulmakla tamamen ortadan kalkması nedeniyle, ilk derece mahkemesi tarafından yeniden usulüne uygun olarak hüküm kurulması, ayrıca direnmeye ilişkin gerekçenin gösterilmesi ve bozma kararına niçin uyulmadığının açıklanması gerekmektedir.^[76]

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'na göre, “*Yasanın aradığı anlamda oluşturulacak kısa ve gerekçeli kararların hüküm fıkralarının açık, anlaşılır, çelişkisiz, uygulanabilir olmasının gerekliliği kadar; kararın gerekçesinin de, sonucu ile tam bir uyum içinde, o davaya konu maddi olguların mahkemeye nasıl nitelendirildiğini, kurulan hükmün hangi nedenlere ve hukuksal düzenlemelere dayandırıldığını ortaya koyacak; kısaca, maddi olgular ile hüküm arasındaki mantıksal bağlantıyı gösterecek nitelikte olması gerekir. Zira tarafların o dava yönünden, hukuk düzenince hangi nedenle haklı veya haksız görüldüklerini anlayıp değerlendirebilmeleri ve Yargıtay'ın hukuka uygunluk denetimini yapabilmesi için, ortada, usulüne uygun şekilde oluşturulmuş; hükmün hangi nedenle o içerik ve kapsamda verildiğini ayrıntılarıyla gösteren, ifadeleri özenle seçilmiş ve kuşkuya yer vermeyecek açıklıktaki bir gerekçe bölümünün ve buna uyumlu hüküm fıkralarının bulunması, zorunludur.*” ve Anayasa'nın 141/3. maddesi ve ilgili HMK hükümleri bu amacı gerçekleştirmeye yöneliktir.^[77]

Hukuk mahkemelerinin, kararlarında, taraflarca sunulan delilleri tartışması, red veya kabul sebeplerini göstermesi, sabit görülen vakıaları ve bu vakılardan varılan sonuçları ve sebepleri açıkça göstermeleri gerekmektedir. Mahkemelerin, iddia ve savunmayı teker teker inceleyip gerekçesini de göstermek suretiyle sonuca ulaşmaları gerekmektedir.^[78] Gerekçenin genel ifadeler içermesi, *görünürde*, diğer bir ifadeyle *yüzeysel gerekçeyle* yetinmek anlamına gelmekte ve

[73] Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2 Ekim 2007, 9/160-192. Karar için bkz. Yaşar, 1. Cilt, s. 414-416.

[74] Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 13 Ekim 2009, 6/82-231; Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 25 Ocak 2006, 1463/221; Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 15 Nisan 2008, 2889/3015; Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 9 Mart 2010, 5635/7179. Kararlar için bkz. Ünver/Hakeri, s. 735.

[75] Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 22 Mayıs 2006, 7356/11197. Karar için bkz. Öztürk, Bahri/ Erdem, Mustafa Ruhan, Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yay., 11. baskı, Ankara 2007, s. 740.

[76] Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 25 Mart 2014, 14/656-141.

[77] Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 7 Mayıs 2014, 4/1121-626.

[78] Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, 27 Mart 1989, 5058/1931. Karar için bkz. Kaçak, Nazif, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu 2. Cilt, Seçkin Yay., 3. baskı, Ankara 2008, s. 1461.

karar gerekçeden yoksun sayılmaktadır.^[79] Yargıtay'a göre, "Karar yazımında işin önemiyle mütenasip emek esirgenmemeli, beklenen özen gösterilmelidir. Varlığından söz edilebilmesi için gerekçenin, yargılama safahatına uygun olması gerekir."^[80]

Yargıtay, ceza mahkemeleri kararlarında olduğu gibi hukuk mahkemeleri kararlarında da, kısa karar, açıklanan hüküm ile gerekçeli kararın çelişkili olmasını bozma nedeni olarak kabul etmektedir.^[81]

Hukuk mahkemelerinin de verdiği direnme kararlarının direnme gerekçesini göstermesi gerekmektedir. Yargıtay'a göre, "Direnme kararları, yapıları gereği, Yasâ'nın hukuka uygunluk denetimi yapmakla görevli kıldığı bir Yargıtay dairesinin bu denetimi sonucunda hukuka aykırı bularak, gerekçesini açıklamak suretiyle bozduğu bir yerel mahkeme kararının aslında hukuka uygun bulunduğuna, dolayısıyla bozmanın yerinde olmadığına ilişkin iddiaları içerdiklerinden, o iddiayı yasal ve mantıksal gerekçeleriyle birlikte ortaya koymak zorunda olduğu gibi, direnilen ve uyulan kısımları da kalem kalem net ve birbirine uygun bir biçimde içermelidir."^[82]

Danıştay Kararları

Mahkeme kararlarının gerekçeli olması ve gerekçenin de uyumsuzlukla ilgili olması gerektiğinin altını çizen^[83] Danıştay'a göre gerekçe, hakim in uyumsuzlukla ilgili saptadığı maddi olgularla hüküm arasındaki hukuki değerlendirme olup, kararın hukuka uygunluğunun denetimine imkan vermektedir. Nitekim, yargı kararlarının gerekçeli olması ilkesinin amacı da budur.^[84]

Danıştay, yargı kararlarında gerekçenin, hüküm fıkrasıyla birlikte esas unsurlardan olduğunu, kararlarda, davanın sonucuna etkili olan iddia, olay ve olguların açık bir şekilde ortaya konulması ile gerekçenin, temyiz hakkının etkili olarak kullanılabilmesine imkan verecek yeterlilik ve açıklıkta olması gerektiğini ifade etmektedir. Belirtilen şekilde gerekçelendirme yapılmayarak yargısal incelemeyle ulaşılan sonucun hukuki dayanaklarının ortaya konulmaması bozma nedenidir.^[85] Gerekçelerin kararda ayrı ayrı gösterilmesi gerekmektedir.^[86] Öte

[79] Yargıtay 21. Hukuk Dairesi, 3 Haziran 1997, 3258/3785. Karar için bkz. Kaçak, s. 1447-1448.

[80] Yargıtay 15. Hukuk Dairesi, 8 Mart 2000, 829/1121. Karar için bkz. Kaçak, s. 1468.

[81] Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı, 10 Nisan 1992, 7/4; Yargıtay 6. Hukuk Dairesi, 2 Nisan 2007, 1755/3680. Kararlar için bkz. Kaçak, s. 1421, 1485. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 7 Mayıs 2014, 4/1121-626.

[82] Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 7 Mayıs 2014, 4/1121-626.

[83] Danıştay 12. Dairesi, 13 Ocak 2005, 1760/20. Karar için bkz. Candan, Turgut, Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu, Adalet Yay., 3. baskı, Ankara 2009, s. 605.

[84] Danıştay 7. Dairesi, 23 Eylül 2002, 2320/2904. Karar için bkz. Candan, s. 606.

[85] Danıştay 13. Dairesi, 28 Mayıs 2008, 2822/4487. Karar için bkz. Candan, s. 604.

[86] Danıştay 3. Dairesi, 19 Aralık 2002, 3496/4361. Karar için bkz. Karavelioğlu, Celal, Açıklama ve Son İçtihatlarla İdari Yargılama Usulü Kanunu Cilt 2, Karavelioğlu Yay., 6.

yandan, mevzuat hükümlerinin yorumu ve olaya uygulaması yapılmaksızın dava konusu olay hakkında açıklama yapılması gerekçe değildir.^[87]

Danıştay, faizin davacıya ödenmesi yargısına ulaştıran maddi ve hukuki nedenlere ilişkin olarak herhangi bir açıklama yapmadan hüküm kurulmasını^[88] ve yine, olayda kaçakçılık cezası değil ağır kusur cezası uygulanması gerektiği yargısına götüren maddi ve hukuki nedenler hakkında herhangi bir açıklama yapılmamış olmasını gerekçe zorunluluğuna aykırı bularak bozma nedeni saymıştır.^[89]

Mahkeme kararlarının gereğçeli olmasının, Anayasa'nın 141/3 ve İYUK'un 24/e maddelerinde düzenlendiğini hatırlatan Danıştay, "*Mahkemeler kararlarının yapısı ve içeriği açısından takdir yetkisine sahiptir, ancak; kararların dayanaklarını yeterli açıklıkta belirtmek zorundadırlar. Gereğçenin olayla ilgili bulunmayan hususlardan hareketle oluşturulması adil olmayan bir sonuca varılmasını sağlayacaktır. Gereğçede, birbiri ile çelişen anlatımlara yer verilmesi, maddi olayla ilgisi olmayan saptamaların yapılması durumunda sağlıklı bir çözümlenimin yapılmış olmayacağı kesindir. Bu nedenle, yargı yerleri hükme varırken kullandıkları gerekçe tutarlı olmalı, hakkaniyete uygun bir yargılama yapıldığı kanaatini uyandıracak ifadeler kullanılmalıdır.*" yargısında bulunmaktadır.^[90]

baskı, Ankara 2009, s. 1251.

[87] Danıştay 7. Dairesi, 12 Mart 2007, 3853/1037. Karar için bkz. Candan, s. 605.

[88] Danıştay 7. Dairesi, 19 Eylül 2001, 3264/2940. Karar için bkz. Candan, s. 606.

[89] Danıştay 7. Dairesi, 25 Kasım 1999, 1345/3900. Karar için bkz. Karavelioğlu, s. 1255.

[90] Danıştay 12. Dairesi, 13 Ocak 2005, 1760/20. Karara ilişkin tetkik hakimi düşüncesinde, "*Anayasanın 141/3. maddesinde; bütün mahkemelerin her türlü kararlarının gereğçeli olarak yazılacağı hükmüne yer verilmiştir. Mahkeme kararının gereğçeli olması, gerek kanun yoluna başvurmak gerekse hakkaniyete uygun bir görüntü sunmak açısından davanın taraflarının menfaatini ilgilendirdiği gibi, demokratik bir toplumda kamunun menfaatini de ilgilendirmekte, mahkemelere olan güveni pekiştirmektedir. Gereğçeli karar ilkesi, özellikle kanun yollarının açık olduğu durumlarda, hakkaniyete uygun yargılanma kavramının önemli bir unsurudur. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de; mahkemenin kararlarını gereğçeli verme yükümlülüğünü hakkaniyete uygun yargılama ilkesi çerçevesinde tanımaktadır. Gereğçenin öğrenilememesi, gereğçede tarafların savlarına cevap verilmemesi ve yetersiz, yasaya dayanmayan gerekçelerin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6/1.maddesine dolayısıyla adil yargılanma hakkına aykırı olduğunu belirten Hadjinastasiou (Yunanistan), Ruiz Torija (İspanya), Georgiadis (Yunanistan), De Moor (Belçika) kararları bulunmaktadır. Mahkemelerin uyumsuzluk konusu olayı çözümlyerek verdiği sonuca ilişkin gereğçede; birbiri ile çelişen, tutarlı olmayan ifadelerin kullanılmış olması Anayasanın yukarıda yer verilen kuralı ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin adil yargılanma hakkına ilişkin 6/1.maddesine de aykırılık oluşturmaktadır.*" ifadelerine yer verilmiştir. Karar için bkz. <http://www.danistay.gov.tr>

SONUÇ

Kaynağında insanın bilme isteğinin bulunduğunu söylediğimiz gerekçenin, zamanla bir temel hak olarak kabul edilmeye başlanıldığı ve “*gerekçeli karar hakkı*”nın adil yargılanma hakkının temel bir unsuru haline geldiği görülmektedir. İnsan hakları alanındaki bu kazanımdan geri dönülmesi ise mümkün değildir.

AİHS’in 6. maddesi kapsamında, AİHM içtihatlarıyla tanınan ve korunan gerekçeli karar hakkı, Anayasamızda ve usul kanunlarımızda da yer almaktadır. Temyiz mahkemeleri olarak görev yapan Yargıtay ve Danıştay da, kanun yolu incelemesi yaptıkları ilk derece mahkemesi kararlarında, söz konusu düzenlemelere istinaden gerekçeli karar hakkına ilişkin de denetim yapmaktadırlar. Belirtmek gerekir ki, ilk derece mahkemesi kararlarında gerekçeli karar hakkı çokça ihlal edilmektedir. Temyiz mahkemelerinin ise, ilk derece mahkemesi kararlarında “*yasal ve yeterli*” gerekçeye önem verdikleri söylenebilirse de tatmin edici olmayan gerekçeli mahkeme kararlarının da sıklıkla onandığı görülebilmektedir. Söz konusu duruma ilişkin olarak iş yükünün oynadığı önemli rol gerçeği ise kişiler açısından hak ihlali sonucunu değiştirmemektedir. Öte yandan, temyiz mahkemelerinin uygulamaları açısından, ilk derece mahkemesi kararına basit atıf AİHM içtihatlarına uygunsuz da, özellikle onama kararlarında, temyizde ileri sürülmüş temel hususların incelenip incelenmediğinin ve hangi gerekçeyle uygun bulunmadığının anlaşılmasının önemli bir sorun olduğu ifade edilmelidir. Unutulmamalıdır ki AİHM’e göre, kanun yolu mahkemelerinin, alt derece mahkemesinin kararının ve temyizde ileri sürülmüş temel hususların incelenerek onama ya da bozma kararı verildiğini göstermesi gerekmektedir. Bu hususta, farkındalık artırıcı faaliyetlerde bulunulması önem arz etmektedir.

Anayasa’da bireysel başvuru yolunun tanınmasıyla, Anayasa Mahkemesi’nin gerekçeli karar hakkının korunması hususunda kazandığı önem de dikkat çekilmesi gereken bir husustur. Nitekim, Anayasa Mahkemesi’nin konuya ilişkin oluşturmaya başladığı içtihatların AİHM içtihatlarıyla paralel olduğunu söylemek mümkündür. Bununla beraber, gerekçeli karar hakkının korunmasında önemli role sahip olan AYM’nin, kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapması mümkün olmadığı gibi AİHM yaklaşımına da uygun olarak, delillerin değerlendirilmesi hususuna müdahil olmayıp başvuru konusu yargılamanın bütünlüğü içinde adil olup olmadığını incelediği hususu hatırdan çıkarılmamalıdır.

KAYNAKÇA

- Alp, Mustafa, "Anayasa Hukuku Açısından Mahkeme Kararlarında Sözde (Görünürde) Gereğçe", Prof. Dr. Mahmut Tevfik Birselle Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir 2001.
- Aşçıoğlu, Çetin, "Yargıda Gereğçe Sorunu", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Ankara 2003, S. 48.
- Başbüyük, İsa, "Yargı Kararlarında Gereğçe Zorunluluğu", Güncel Hukuk Dergisi, Ankara 2009, S. 68.
- Candan, Turgut, Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu, Adalet Yay., 3. baskı, Ankara 2009.
- Candan, Turgut, "Yargı Kararında Gereğçenin Önemi", HUKAB Dergisi, Ankara 2013, S. 4.
- Centel, Nur/Zafer, Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yay., 4. baskı, İstanbul 2006.
- Clayton, Richard/Tomlinson, Hugh, Fair Trial Rights, Oxford Yay., 2. baskı, New York 2010.
- Erem, Faruk, "Gereğçesiz Mahkeme Kararları", <http://www.farukeremvakfi.org.tr/8/s1.html>, E.T.: 03/05/2014.
- Harris, David/O'Boyle, Michael/Bates, Ed/Buckley, Carla, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku, Avrupa Konseyi Yay., Türkçe 1. baskı, Ankara 2013.
- İnceoğlu, Sibel, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı, Beta Yay., 2. baskı, İstanbul 2005.
- Kaçak, Nazif, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu 2. Cilt, Seçkin Yay., 3. baskı, Ankara 2008.
- Karavelioğlu, Celal, Açıklama ve Son İçtihatlarla İdari Yargılama Usulü Kanunu Cilt 2, Karavelioğlu Yay., 6. baskı, Ankara 2009.
- Kunter, Nurullah/Yenisey, Feridun/Nuhoğlu, Ayşe/Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku 1. Kitap, Beta Yay., 17. baskı, İstanbul 2009.
- Kuru, Baki/Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder, Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, Yetkin Yay., 21. baskı, Ankara 2010.
- Öztürk, Bahri/Erdem, Mustafa Ruhan, Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yay., 11. baskı, Ankara 2007.
- Reid, Karen, A Practitioner's Guide To The European Convention On Human Rights, Sweet & Maxwell Yay., 4. baskı, Londra 2012.
- Şeker, Hilmi, "Strazburg Yargı Kararlarında Doğru, Haklı, Yasal ve Makul Gereğçe Biçimleri", Ankara Barosu Dergisi, Ankara 2007, Yıl 65, S. 2.
- Ünver, Yener/Hakeri Hakan, Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet Yay., 5. baskı, Ankara 2012.
- Yaşar, Osman, Uygulamalı ve Yorumlu Ceza Muhakemesi Kanunu 1. ve 2. Cilt, Seçkin Yay., 4. baskı, Ankara 2009.
- Yurtcan, Erdener, CMK Şerhi, Adalet Yay., 6. baskı, Ankara 2013.

ELEKTRONİK KAYNAKÇA

<http://anayasa.gov.tr>

<http://www.danistay.gov.tr>

<http://www.farukeremvakfi.org.tr>

<http://hudoc.echr.coe.int>